

ANTÓNIO LOBO ANTUNES

în dialog cu Dinu Flămând

"Asta e ceea ce se numește roman: un delir organizat plecând de la o primă premisă falsă"

Dinu Flămând: *Bună ziua și... ce imensă bucurie să vă văd aici. Voi vorbi, totuși, în franceză, căci invitatul nostru ...noi doi am hotărât de multă vreme să vorbim în franceză, întâlnindu-ne, cumva, la mijloc în această mare latinitate. Prin urmare, suntem obișnuiți să vorbim între noi în franceză, întrucât eu n-aș fi putut să vorbesc niciodată într-o portugheză atât de minunată, atât de extraordinară cum e ceea ce pe care o vorbește el. Portugheza mării sale literaturi. Antonio, nici nu pot să exprim emoția - care mă copleșește de-a dreptul - de a te avea printre noi aici, în această Facultate de Litere, care a fost facultatea mea pe durata câtorva ani de studii, și rămâne un loc special pentru visele și obsesiile mele, un loc de memorie foarte important. Nu mi-aș fi putut imagina nici o clipă că, într-o bună zi, un mare scriitor, ca tine, ca Vargas Llosa sau alții va putea trece peste zidul care ne ținea, pe noi, de cealaltă parte, în întuneric, ca să vină aici și să le vorbească studenților, să vorbească cu noi. Țin să spun acest lucru pentru că e un privilegiu pentru generația de azi, dar și constat, consider că, de fapt, ești aici pentru a răzbuca generația mea. Astfel avem dovada că nu ne-au doborât acei imbecili care doreau să ne țină închiși aici, fără vreo legătură cu lumea largă a culturii și a libertății. Venirea ta la noi, literatura ta, romanele tale reprezintă dovada că am trăit, că am învins și că de aceea te avem, iată, printre noi. Aș fi vrut să fac această declarație patetică, în câteva cuvinte, ieri, chiar cu riscul de a da puțin peste cap protocolul de la Universitate, unde ți s-a atribuit titlul de Doctor honoris casua. Aș fi vrut să îți mulțumesc pentru cuvintele atât de calde pe care le-ai spus despre prietenia noastră care, cred, sunt convins, reprezintă valoarea cea mai sigură atunci când niște oameni se întâlnesc, apoi continuă să se vadă, să se aprecieze, să se citească... Pentru mine e o onoare să te citesc și fac acest lucru de atâția ani... Dar uite, o să încep prin a-ți lansa o provocare la dialog spunând care e titlul următorului tău roman, cel care va apărea în Portugalia la sfârșitul lunii noiembrie. Știi cum se intitulează? O să spun mai întâi în română: Pășesc precum o casă care arde. Je chemine comme une maison qui brûle. Iată, avem, în acest titlu, totul. Antonio Lobo Antunes e în acest titlu, deopotrivă static și în mișcare, în casa care arde și pe care el o locuiește, care adăpostește oamenii și Portugalia întreagă, și toată specia umană; în această casă este literatura. Ai putea începe prin a comenta acest titlu. Ce înseamnă această casă care arde și totodată avansează, pășește?*

António Lobo Antunes: E o întrebare ciudată, dar o întrebare, totuși. De obicei, când mă apuc de scris, nu am un titlu de la bun început.

D.F.: *Așa...*

A.L.A.: Niciun titlu. Titlul vine cel mai adesea când cartea e gata. Se mai întâmplă și minuni. Uneori, când ajung pe la jumătatea cărții, începe să se contureze un titlu. Dar, de cele mai multe ori, el îmi vine la sfârșit, când cartea e terminată. Și pentru că trebuia, oricum, să-i dau un titlu... (râsete). Zău dacă știu. Habar n-am. Dar cartea...știi, eu nu compun povestiri. Nu-mi place să povestesc. Ceea ce mă interesează e să vorbesc de la inimă la inimă. Să structurez emoții și...până la urmă povestea nu înseamnă nimic. Iar a scrie înseamnă de fapt cum să scrii, nu-i așa ? Dacă ne gândim la intriga unor romane foarte cunoscute, ea nu e cine știe ce. De exemplu, în *Bătrânul și marea*, un bătrân pescuiește un pește, ceilalți pești mănâncă peștele pescuit, iar bătrânul ajunge la țarm fără niciun pește, asta-i povestea. Sau în *Anna Karenina* ... Aici e vorba de o femeie care se plictisește într-o căsătorie plictisitoare cu un soț plicticos, își găsește un amant care nu e plicticos, dar e ticălos, așa că ea se aruncă în fața trenului, și iată povestirea. Ai povestea. Dar întrebarea e ce poți face cu acest material ? Cum să-l prelucrezi ? Ce să faci cu el ? Cum să-l structurezi ca să-i înțelegi mai bine pe alții, dar și pe tine însuși. Există, bunăoară, cărți cu o structură foarte complicată, cum ar fi *Heart of Darkness*, *Inima întunericului*, de Conrad, în care ai un fluviu într-un fluviu într-un fluviu într-un fluviu ... este extrem de greu să scrii așa ceva, dar ceea ce voia el să ne transmită de fapt... voia să ne transmită mai multe lucruri foarte diferite : evident, oroarea, apaima, dar e și o scufundare în întunecimile corpului omenesc. Cum să mai ieși viu după așa ceva ? El a scăpat cu viață din această explorare...din această stranie și maiestuoasă călătorie în intimitatea profundă a eului său. Cu alte cuvinte, un scriitor bun nu e, poate, decât un hoț de suflete care încearcă să ne arate așa cum suntem, despuiați și sluți. Desfigurați. O carte bună e ca o oglindă. Fiecare pagină e o oglindă în care ne vedem chipul, nu cum îl vrem, ci așa cum e de-adevăratelea. Avem mereu tot felul de dorințe și vrem mereu, ori aproape mereu, să le arătăm celorlalți fața noastră frumoasă. Pentru mine cartea, lectura reprezintă o plăcere nesfârșită, căci învăț atât de multe lucruri... învăț, mai ales, lecția despre frumusețe. Cred că Faulkner avea dreptate spunând că a descoperit că scrisul e un lucru de o neasemuită frumusețe, care ne-a făcut să ne ridicăm în două picioare și să ne proiectăm imensa noastră umbră. Le sunt atât de recunoscător scriitorilor, dar și muzicienilor și artiștilor, deoarece ei îmi redau demnitatea pe care politicienii încearcă să mi-o fure. Iar viața, care în general vorbind, nu e prea darnică față de oameni, căci nu e ușor să trăiești și peste tot întâlnești suferință, viața zic, ne dăruiește acea bucurie profundă a demnității pe care suntem capabili să o simțim în bezna adevărată a trupului, precum și acolo unde se află ceilalți, și noi alături de ei. Căci acolo locuim și acest lucru e explicat foarte clar în piesele de teatru ale lui Cehov. Prin cuvinte aparent simple, într-un soi de limpezime întunecată (« mâine va ploua, copacul a înflorit »), prin astfel de fraze, atât de obișnuite, atât de prozaice, reușește să ne facă ... să ne redea o demnitate imensă și să ne dezvăluie toate bucuriile și suferințele condiției umane. Iată de ce le sunt foarte recunoscător artiștilor și cred că ei au, întotdeauna, dreptate. Aveam un editor francez care, din păcate, a murit. El spunea că a cunoscut directori de întreprindere foarte capabili, oameni politici foarte importanți, dar niciunul dintre aceștia nu îl emoționase, nu îl marcaseră asemeni unui artist. Trebuie să credem în artiști, trebuie să credem că ei au, la urma urmei, dreptate. O țară e cunoscută, până la urmă, prin cultura ei. Dacă ne gândim la Franța, prestigiul ei se bazează pe secolul XIX și pe marii scriitori și pictori ai aceluia secol : Flaubert, Victor Hugo, Stendhal, și lista poate continua. Francezii se hrănesc încă din acest trecut glorios așa cum unele văduve trăiesc din pensia de urmaș. Franța continuă să fie, din

punct de vedere cultural, o țară foarte importantă tocmai datorită enormei însemnătăți a acestor artiști și grație culturii ei. Popoarele trebuie apreciate, de fapt, prin prisma culturii lor și a legăturilor culturale. Când te gândești că despre secolul XIX se spunea că a fost cel mai groaznic, că nu contează întrucât nu a inventat decât becul cu gaz și pe Napoleon al III-lea. Nimic mai puțin adevărat. Francezii au o pictură, o literatură și chiar și o muzică excepțională. Iar secolul XIX are o mare importanță.

D.F.: *Chiar și la noi.*

A.L.A.: Dar cât e de hulit. Știi, mie nu-mi place să vorbesc despre cărțile mele, nu le-am citit, eu doar le-am scris, așa încât părerea mea e, de bună seamă, subiectivă. E foarte greu să... lucrezi cu o materie care precede cuvintele, cum sunt emoțiile, pulsunile, tot ce e de dinainte de cuvinte...iar problema, problema mea, e cum să traduc în cuvinte ceva ce este anterior cuvântului, adică ceea ce, prin definiție, este intraductibil. Tristețea nu se poate traduce în cuvinte, durerea nu se poate traduce în cuvinte. Cum să împărtășești aceste trăiri ? Cum să le transpui ? Cum să le comunicii celorlalți ce e în adâncul ființei tale, îndoielile și durerile tale, dar și speranțele și bucuriile tale ? O carte bună...a citi o carte bună înseamnă o nemărginită bucurie pentru mine, de aceea le sunt recunoscător scriitorilor care m-au făcut, sper, un om mai bun, un om mai atent la cei ce-l înconjoară, un om mai atent la viață. Noi, oamenii, suntem mult mai bogați decât credem. Avem în noi multă credință nebănuită, și alte bogății pe care ni le dau artiștii. Am putea sta ore în șir uitându-ne la *Las Meninas (Domnișoarele de onoare)* de Velasquez sau la un tablou de Pollock. Pentru cititorul care sunt eu, literatura și cartea reprezintă un izvor de bucurie, dar pentru scriitorul care sunt, ele rămân un izvor de suferință, căci să scrii e departe de a fi lucru ușor. Există puține cărți bune și puțini scriitori buni. E o activitate care te acaparează, nu faci decât asta tot timpul. Să scrii poate fi util când e vorba de suferință, de exemplu. Tu, cel care scrii, ești și cel care suferă și care se gândește, ca mine, cum să ... da, cum să profite de această suferință pentru binele cărții sale. Ca scriitor, ești un fel de canibal, îngurgitezi totul, fie că e suferință, durere sau bucurie. Cum să să trag din asta folos pentru scris, iată întrebarea ? Dar gândind astfel, durerea se liniștește puțin ...și te lasă să reflectezi...să vezi cum să faci ca să te poți folosi de ceea ce ți-a fost dat. Viața ne dă mereu, în fiecare zi, subiecte la care nici nu ne-am fi gândit ...

D.F.: *Antonio, nu vreau să te întrerup, ci să-ți dau un impuls. Tu spui că în această activitate care nu poate fi explicată pentru că ...spui tu, ai de-a face cu lucruri care preced cuvintele, le transcend, este obligatoriu să mergi la rădăcina cuvintelor dar și în faza ce le precede. Tu scrii trei, patru, cinci versiuni ale aceluiași roman. Să fie, oare, această trudă epuizantă, soluția ?*

A.L.A.: Da, deoarece o carte nu e niciodată terminată, nu e niciodată încheiată. Marcel Duchamp, pictorul francez, spunea că un tablou nu e niciodată terminat. Rămâne pentru totdeauna neterminat. O carte poate deveni totdeauna mai bună dacă tu continui să lucrezi iar și iar la ea. Iar problema care se pune atunci e foarte dură : când e gata o carte ? Eu știu că, în cazul meu, cartea e terminată când se arată plictisită de mine. (râsete)

D.F.: *Îți dă ea un semn că....*

A:L.A.: Da, cartea comandă. E ca atunci când se sfârșește o iubire. Tu te culci la o margine de pat, ea la cealaltă, ca să nu o atingi. Dacă ai săruta-o două secunde, pentru ea ar fi o cumplită veșnicie.

D.F.: *Prin urmare, divorțul de carte e cel care pune punctul final.*

A.L.A.: Da, eu așa simt că e gata ; nu-i place să mai pun mâna pe ea, să-i vorbesc, o deranjează cum îmi pun un picior peste celălalt, sau cum răspund la telefon, și alte asemenea.

D.F.: *Așadar cartea îți dă de știre... un pic de ... răceală, după care...*

A.L.A.: Ah ! La început, ca toată lumea, nu vrea să dea de înțeles că... (râsete) Dar simți, din răceala săruturilor, că s-a săturat. (râsete) Așa stau lucrurile, dar eu nu le-am citit niciodată pe ale mele. Poate ca să mă răzbun. Poate pentru că mă simt un amant înșelat. Părăsit. Habar n-am. Dar nu le citesc. Cred că e, de fapt, din orgoliu, din cochetărie, fiindcă nu-mi plac lucrurile imperfecte. Iar când e gata, nu te mai gândești la ea. Te gândești că ai reușit să faci ce ți-ai propus. Și ceea ce te face să o iei de la capăt e faptul că înțelegi că ai fi putut merge mai departe. Și mai departe. Și mai departe. E dezamăgitor, nu izbutești niciodată să scrii carte pe care voiai să o scrii.

D.F.: *Soluția e să continui, să începi o altă carte?*

A.L.A.: Da, asta fac eu, încep o altă carte.

D.F.: *Dar e o trudă neîncetată.*

A.L.A.: Te simți foarte obosit la terminarea unei cărți, așa încât ai nevoie de un pic de timp, de un pic de distanță până când o altă carte începe să-ți ceară s-o scrii. Cum fac eu... metoda mea de lucru e foarte simplă : mă așez și aștept.

D.F.: *Aștepti să auzi voci. Mi-ai spus că ascuți voci.*

A.L.A.: Da, trebuie să-mi blochez o parte a creierului, aceea pe care o folosesc în viața de zi cu zi. Dar mai este o parte pe care nu o cunosc și care dă semne atunci când ...

D.F.: *Când începi să lucrezi.*

A.L.A.: Da, începe să se deschidă puțin câte puțin. Începi să scrii sub comanda unei voci care începe să vorbească în tine. S-a întâmplat cu cartea de dinainte de asta, de *Je chemin comme une maison qui brule – Pășesc precum o casă care arde....* Era vorba de cartea *Nao é Meia Noite Quem Quer* [« N'est pas minuit qui veut » - *Nu poate fi oricine miezul nopții* – după un vers din René Char, n.red] Dar vocea vorbea prea repede, iar eu nu reușeam să țin pasul. (rîsete)

D.F.: *Cartea vorbea prea repede...*

A.L.A.: Nu știu ce regiune a creierului e folosită în acest caz, nu știu de unde vine vocea. Am avut ceva probleme de sănătate în urmă cu câteva luni. Și am făcut un RMN cerebral. Mi-am văzut tot creierul. Medicul voia să mă mai țină câteva zile întrucât creierul meu era diferit,

avea niște ciudățenii și voia să studieze toate astea. Evident, totul trebuie să vină de undeva, cred eu. De ce tu scrii ? De ce alți oameni nu scriu ? Pentru că nu au nevoie de asta ca să-și găsească echilibrul interior. Nu ? Dar în același timp, când nu scrii...în ce mă privește, eu mă simt teribil de vinovat.

D.F.: *Față de tine însuși sau față de ...*

A.L.A.: De parcă n-aș fi bun de nimic altceva.

D.F.: *Da, bun numai de asta, da.*

A.L.A.: Bun numai pentru asta. (...) Suprarealiștii au făcut o anchetă prin anii 20, o anchetă foarte celebră în Franța. Întrebarea era : De ce scrieți ? Iar acum câțiva ani, vreo zece, poate mai mult, un ziar francez, *Libération*, a refăcut acea anchetă întrebându-i pe scriitorii din lumea întreagă : « De ce scrieți ? » Au participat mai multe sute de scriitori și alți oameni care scriau. Iar răspunsurile cele mai lungi au fost date de scriitorii cei mai slabi. Unii au răspuns pe câte două pagini. Marii scriitori au dat răspunsuri foarte concise. Samuel Beckett, de exemplu, a răspuns : « nu știu să fac altceva. » Atât.

D.F.: *Nu sunt bun pentru nimic altceva, în variantă și mai scurtă [bon qu'à ça !].*

A.L.A.: Eu am răspuns că nu știu ce să zic. Am răspuns că scriu fiindcă nu știu dansa ca Fred Astaire. (rîsete). Fiindcă nu poți să dansezi ca Fred Astaire... Dacă aș putea dansa ca Fred Astaire, bineînțeles că nu aș scrie. Sau dacă aș putea cânta ca Sinatra.

D.F.: *Da, bine. Spuneai... Vrei să continui cu asta ? Vorbeai despre... cum să o numesc... organizarea, structurarea unui delir. E una dintre frazele pe care le spui deseori, ai scris de multe ori despre asta, dar aștepti și ca cititorul să intre în delirul tău cu aceeași dăruire ca și tine ? Tu ai nevoie de un cititor foarte devotat și, cum am scris eu într-un articol, de un cititor cu talent de cititor. Cum vezi această relație ?*

A.L.A.: Am învățat asta ca intern, în spitalele de psihiatrie. Cea mai frumoasă lecție de teorie literară am primit-o ca intern într-un spital, eram deja afectat acolo de câteva luni și, într-o zi, pe când îmi parcam mașina, un pacient internat cu diagnosticul de schizofrenie paranoidă s-a apropiat de mine ca și cum ar fi avut să-mi comunice un mare secret și, foarte solemn, mi-a spus fraza următoare : « Domnule doctor, lumea e făcută pe dindos. » (rîsete). Eu m-am gândit că n-are nici un sens. Apoi mi-am zis : Fir-ar să fie, mi-a dat cheia scrisului. (rîsete) Trebuie să-ți faci cartea pe de-a-ndoaselea. Înțelegi ?

D.F.: *Da. Asta era valabil pentru tehnică...*

A.L.A.: Aceasta a fost prima lecție importantă. Au urmat contactele cu pacienții paranoici internați acolo. Căci, până la urmă, ce este un delir ? O construcție logică bazată pe o primă premisă falsă. De exemplu, eu sunt regele României. Pe această premisă ridic un întreg edificiu logic ...

D.F.: *Pe această afirmație ...*

A.L.A.: Bazat pe această premisă în care cred cu toată puterea.

D.F.: *Da.*

A.L.A.: Îmi amintesc că, la un moment dat, eram de gardă, când am fost chemat în plină noapte deoarece un bolnav, cum li se spunea pacienților, nu-i lăsa pe ceilalți să doarmă. Stătea în fața ferestrei deschise și striga « la dreapta ! la stânga ! ». La ora 3 dimineața el striga, cu o voce puternică, « mai la dreapta ! », « mai la stânga, la dreapta ! », iar infirmierii m-au chemat să-l liniștesc.

D.F.: *Să-l calmezi puțin.*

A.L.A.: Dar de ce strigați așa ? l-am întrebat. Iar el mi-a dat următoarea explicație : « Sunt pe cale să aduc ploaia în Spania. » (rîsete) Și continua să strige. « Dar de ce strigați ? » « Pentru că ... »

D.F.: *Păi avea o responsabilitate, o responsabilitate pentru întreaga Spanie. Să aducă ploaia.*

A.L.A.: Da, mai zicea că e proprietarul cazinoului din Monte Carlo, etc., că e putred de bogat. (rîsete) De fapt era un om de la țară, sărac lipit. Bun, dar acum avea două mii de cai pe deasupra mării, căci era secetă. Nu ploua deloc în Spania. Iar caii tot galopau și galopau...

D.F.: *Ah ! Deci ți-a explicat cum proceda ...*

A.L.A.: Eu îi cunoșteam metoda. După ce tot galopau, caii ieșeau din apă. Și cum erau foarte obosiți după atâta galopat, transpirau, iar din transpirația lor se alcătuiau nori.

D.F.: *E logic, e corect.*

A.L.A.: Prin urmare omul nostru dirija norii spre Spania, ca să aducă ploaia acolo. Le ordona cailor, al căror rol era să transporte norii, să-i ducă înspre proprietățile lui. « La stânga ! Mai la stânga ! La dreapta ! »

D.F.: *Eu te-am cunoscut pe când lucrai la spitatul Miguel Bombarda, cel mai mare spital de psihiatrie din...deci de acolo îți pescuiai tu subiectele ...*

A.L.A.: Nu, dar acolo am învățat multe. Și atunci am gândit așa : Fir-ar a naibii ! Asta e ceea ce se numește roman : un delir organizat plecând de la o primă premisă falsă. Pășesc precum o casă care arde. Nimeni nu merge ca o casă în flăcări.

D.F.: *Dar tu poți face asta... E ceva normal.*

A.L.A.: Oameni merg cum merg. Fără flăcări, fără casă...

D.F.: *Totuși... În romanele tale, ei pășesc și ca o casă în flăcări.*

A.L.A.: Da, bineînțeles

D.F.: *Și e normal.*

A.L.A.: Da, că doar e un delir!

D.F.: *E dreptul romancierului să facă să meargă case în flăcări.*

A.L.A.: Dacă stai bine să te gândești, poate că singurul adevăr e delirul. Delirăm cu toții în fiecare zi. Tu delirezi că te numești Dinu Flămând...

D.F.: *Da, e un delir destul de deranjant...*

A.L.A.: Vezi? Delirezi că iubești o femeie, că și ea te iubește, că te-ai căsătorit, că ai copii... Înțelegi ? Oare sunt toate acestea adevărate? Nu putem fi pe deplin siguri. În această privință, sunt de părerea lui Villon, marele poet francez din secolul XVI: „nimic nu-mi pare sigur decât ce e nesigur”. Sunt căsătorit? Am copii? Sunt profesor, medic sau mai știu eu ce... ? Trăim într-o lume fantastică. E vorba de ceea ce Freud numea “fantoma”. Bun, am făcut o psihanaliză etc.

D.F.: *Tu ai făcut o psihanaliză?*

A.L.A.: Celălalt e numit mereu „fantomă”. Acoperișul pe care-l văd eu acolo nu e acoperișul pe care-l vezi tu sau pe care-l văd ceilalți. De exemplu, când auzi vorbindu-se de A., când cineva îți vorbește despre A., îți faci o anumită idee despre acest A.; dacă auzi pe altcineva, îți faci o idee diferită. Fiecare persoană diferită care îți vorbește despre o aceeași persoană îți vorbește despre o persoană diferită. Și, când ajungi să o cunoști, cunoști o persoană diferită. Așadar, nu ai cunoscut o singură persoană, ci o mulțime, pentru că fiecare persoană care vorbea despre respectivul spunea altceva: „e un ticălos”, „e un tip ca lumea” etc. Portretul este mereu altul. Și unde e, până la urmă, cel adevărat ? Și, până la urmă, ce importanță are adevărul?

D.F.: *Da... Nu avem nevoie de adevăr, nu-i așa?*

A.L.A.: Fiecare rezolvă problema în felul lui. Să spunem că arta e o minciună care e adevărul.

D.F.: *Dar te-am auzit făcând referire la Freud. E prima dată când te aud vorbind de el. E știut că ai formație științifică de psihiatru, de psiholog, dar nu faci niciodată referire la asta, răspunzi arareori când ți se pun întrebări privind psihiatria, psihologia, care se reflectă însă în opera ta. Refuzi această apropiere, refuzi să raportezi literatura ta la psihanaliză, considerând că ar fi o referință prea facilă și reduționistă. Înțeleg asta: poate pentru tine numai literatura este cea mai potrivită metodă de a te apropia de această minune illogică numită suflet. Importantă e literatura, nu psihanaliza.*

A.L.A.: Ilogică în sensul rațional al cuvântului.

D.F.: *Da.*

A.L.A.: Am renunțat la psihiatrie din două motive. În primul rând, pentru că puteam trăi din scris. Apoi, pentru că era prea mult și să scriu, și să fac medicină. Mă ocupam de medicină toată ziua și mă puneam la scris seara și în weekend. Era greu. Și mă temeam, bineînțeles. Când i-am spus că vreau să scriu, mama mi-a prezis că o să ajung cerșetor.

D.F.: *Cerșetor?*

A.L.A.: Da, fiindcă era de părere că nimeni nu poate trăi de pe urma unei cărți...

D.F.: *Avea dreptate.*

A.L.A.: Cred că s-a mirat până în ultima zi a vieții ei că se poate trăi din scris cărți. Și era o femeie care îl citise pe Proust, ceea ce e rar. De obicei, Proust și femeile au o relație complicată.

D.F.: *De asta ai început să citești Proust?*

A.L.A.: Și nu doar *În căutarea...*

D.F.: *Ce mai citeai în adolescență? Citeai Céline ?*

A.L.A.: Îmi plăceau paginile cu necrologuri, ca bunicului meu. Cumpăra ziarul și deschidea la pagina cu anunțuri mortuare. Și râdea. Râdea tot timpul. Arăta cu degetul: „Ha, ha, mort la 40 de ani! Ce idiot!”, „Ha, ha, mort la 35 de ani! Ce prost!”. Era fericit că e acolo, încă viu și înconjurat de morți care comiseseră stupiditatea de a muri la 40, la 50, la 30 de ani, în vreme ce el era încă în viață. „Ce prostie! Cum au putut așa să moară așa!” Când am început să scriu, cum citeam *comics*, scriam despre moartea lui Mickey Mouse, a lui Donald. Dat fiind că moartea era un subiect atât de vesel pentru bunicul meu, mă gândeam că trebuie să fie grozav să fii mort.

D.F.: *Unul din personajele tale din această carte, patron al unui magazin de sicrie, pune un afiș : „De ce să mai trăiești din moment ce poți beneficia de o înmormântare de lux pe doar cinci escudos?”*

A.L.A.: Pentru băiatul de 5-6 ani ce eram, moartea era o stare de invidiat.

D.F.: *De ce?*

A.L.A.: Îmi imaginam că stăteam culcat, fără să fac nimic, cu ochii închiși. Erau oameni în jurul meu, toți plini de respect. Plângeau de dragoste și mă sărutau. Aveam, în sfârșit, respectul adulților, care nici măcar nu mă observau sau nu mă mai certau fiindcă fac prostii. Din punctul lor de vedere.

D.F.: *Jucai puțin teatru încă de la început.*

A.L.A.: Pe deasupra, toată lumea îl vorbea de bine pe mort: era frumos, generos, minunat etc. Am o familie numeroasă, așa că oamenii mureau cu o oarece frecvență. Din fericire, pentru că așa erau multe discursuri funebre. Eram uimit: morții erau plini de virtuți. Și eu voiam să am toate acele virtuți.

D.F.: *Trebuia profitat... Or, de asta profiți doar o dată în viață.*

A.L.A.: Cei enervanți deveneau inteligenți și deosebit de spirituali, urâții deveneau frumoși. Aveam o mătușă, soră cu tatăl meu, extrem de urâtă. Odată ajunsă în coșciug, dobândise o frumusețe divină... Cum îi îmbunătățește moartea pe oameni! Când eram copil, asta voiam. Era minunat! Aș fi avut și eu toate acele virtuți și poate că, în sicriu, aș fi fost lăsat să mănânc câte ciocolate voiam eu. Ei le-ar fi adus Fecioarei și eu le-aș fi mâncat.

D.F.: *Da? Exista cumva pe acolo obiceiul de a le aduce ciocolată morților?*

A.L.A.: Nu, dar mi-ar fi adus mie, care eram copil. Eu, expus acolo. Bunicul meu era o persoană magnifică. Iar moartea, suferința, durerea erau idealizate... Doar că eu nu înțelegeam ce e moartea. Și nu înțeleg nici acum. Îmi amintesc de un mare poet american la o ceremonie funerară etc. Venise să-și prezinte omagiile celui decedat. A venit o fetiță. A ridicat-o în brațe până la fața mortului și a întrebat-o: „Tu înțelegi ceva? Eu, nu”.

D.F.: *Ce poveste frumoasă! Formidabilă!*

A.L.A.: Nici eu nu pricep...

D.F.: *Ce e moartea?*

A.L.A.: Nu știu. Uneori, putem comunica... Oamenii sunt foarte inteligenți și au inventat telefoane de vorbit cu morții: mesele cu trei picioare. Cum făcea Victor Hugo. El vorbea cu morții.

D.F.: *Sunt oare poligloți? Se poate vorbi în orice limbă cu ei?*

A.L.A.: Asta nu știu. Nu am încercat niciodată. Probabil ei nu vorbesc volapuk, dar sunt sigur că vorbesc esperanto.

D.F.: *Poate. Nu scriu în limba asta, dar o vorbesc...*

A.L.A.: Germana e o limbă bună să le vorbești cailor și morților. Știu ce spun: am o bunică nemțoaică, așa că... dar de ce nu? Așadar am început să scriu lucruri din astea. Apoi, moartea a început să nu mă mai intereseze, pentru că se închidea radioul și trebuia să stăm cuminți. Nu puteam să mergem să ne jucăm în grădină iar cea ce urma după înmormântare nu era la fel de pasionant ca a fi mort. După care se cam termina cu elogiile. Și când urma partea cu moștenirea și împărțirea ei, când mortul lăsa instrucțiuni...

D.F.: *Dar înțelegeai chestiunile ce țineau de moștenire?*

A.L.A.: Erau probleme de-ale morților: „Nesimțitul! Nu mi-a lăsat nimic” etc. Așadar, morții care fuseseră plini de virtuți începeau să aibă păcate, unele chiar rușinoase, așa că am început să prefer să fiu viu și să mă gândesc că nici nu e rău. Apoi, lucrurile au evoluat treptat: de la morți am trecut la vii, la cei pe care-i credeam vii, fiindcă există oameni care nu știu că sunt morți.

D.F.: *Da, e o categorie aparte...*

A.L.A.: De pildă, intri într-o cafenea și vezi că majoritatea oamenilor au ochii morți. Un poet spaniol spunea că Madrid e un oraș plin de oameni asasinați: în piețe, pe străzi, în cinematografe...

D.F.: *Ce poet era?*

A.L.A.: Dámaso Alonso. Poate că are dreptate. Nu știu, nu cunosc prea mulți spanioli.

D.F.: *Dar oare ibericii – dacă tot suntem la acest capitol – au o înclinație mai pronunțată decât ceilalți pentru moarte? Face parte din obiceiurile religioase, din viața socială care este foarte marcată de ceremonii? Pentru că există culturi, mai ales în Occident, unde astăzi moartea nu există, e ascunsă. Oamenii fug de ea, ascund repede urmele ei, degajează în tușă când e vorba de ea.*

A.L.A.: Dacă vorbești așa, oamenii vor crede că mă interesează în mod deosebit moartea...

D.F.: *Nu, te interesează doar ca scriitor.*

A.L.A.: Asta era adevărat până la 13 ani. Suntem șase frați. În primii cinci ani de căsnicie, mama a avut patru copii, așa că eram cam de aceeași vârstă. La 13-14 ani, unul din frații mei mi-a atras atenția asupra feselor bucătăresei. Și asta mi-a schimbat perspectiva. Fesele se mișcau...

D.F.: *S-a întâmplat la momentul oportun...*

A.L.A.: ... în timp ce morții stăteau țepeni. Deci am trecut de la morți la fese. Iar acest frate al meu, care era un estetic și avea 12 ani, m-a făcut să observ că fesele bucătăresei erau nu doar frumoase, ci și bogate în mișcări, cu diverse capacități și însușiri etc. Mai târziu, s-a informat de la cei mai mari ca el și a descoperit alte subtilități. În cele din urmă, după un congres al fraților, am ales viața, pentru că erau multe fese și erau și multe bucătărese.

D.F.: *În perioada aceea ai încercat prima dată să scrii sonete ca să câștigi bani să-ți cumperi bomboane și gumă de mestecat. Ai început să scrii sonete despre Iisus...*

A.L.A.: Despre viața lui!

D.F.: ... despre viața lui Iisus, sonete dedicate bunicii tale. Vorbește-ne puțin despre asta.

A.L.A.: Bunicile mele erau foarte, foarte catolice, foarte religioase, iar eu trebuia să trăiesc. Aveam nevoie de bani.

D.F.: ... *bani de buzunar.*

A.L.A.: ... așa că scriam sonete închinat lui Iisus și le vindeam bunicilor ca să câștig un ban. Catrele nu erau prea grozave, dar la terține dădeam ce aveam mai bun.

D.F.: *Și aveai din ce să-ți iei gumă...*

A.L.A.: Îmi dădeau bani, deci puteam merge la cofetărie să-mi iau niște prăjituri minunate. Erau bune și înlocuiau fesele bucătăresei.

D.F.: *A, da!*

A.L.A.: Cu marele avantaj că erau mai dulci decât fesele. Astfel, m-am specializat în zahăr datorită acelor sonete. Apoi, spre vârsta de paisprezece ani, am început să-mi trimit micile creații unor ziare. Nu scriam decât poezie. Credeam foarte sincer că sunt poet. Și nu doar poet, ci și cel mai mare poet din lume. Apoi am trăit o dezamăgire teribilă când nașul meu, fratele mamei, m-a abonat la o revistă literară franceză – *Les Nouvelles Littéraires*. Primul număr pe care l-am primit avea pe prima pagină marele poem al lui Blaise Cendrars *Les Pâques à New York*. Am înțeles atunci că eram un nimic. Mi-am spus: „uite, bătrâne, ce se poate face cu cuvintele!”

D.F.: *Îți plăcea deja Blaise Cendrars...*

A.L.A.: Și mai erau acolo și poeme de Apollinaire. „Pitié pour nous, qui travaillons aux frontières de l’inutile, de l’avenir” etc., „Sous le pont Mirabeau / coule la Seine / Et nos amours. / Faut-il qu’il m’en souvienn. La joie venait toujours après la peine”. Era oarecum, un picuț de tot, mai bine decât ce scriam eu.

D.F.: *În plus, erau și mai în vârstă decât tine.*

A.L.A.: Foarte puțin mai bine. Am descoperit că ce scriam eu era foarte prost și, ceva mai târziu, am descoperit că nu sunt deloc poet.

D.F.: *În privința asta, toată lumea o să te contrazică, Antonio, fiindcă scrisul tău are o Calitate Poetică la superlativ. E acolo o sărbătoare a stilului, o frumusețe a metaforei, a imaginilor, o cadență a muzicalităților și o densitate a imaginilor tipic poetice încât nu vei putea niciodată spune – nu te-ar crede nimeni – că nu ești poet. Ești și poet, un mare poet al prozei și unul dintre singurii care onorează proza prin intermediul marilor dificultăți ale poeziei. De ce spui că-i invidiezi pe poeți când tu însuși ești un mare poet?*

A.L.A.: În timp ce spuneai tu asta, mă gândeam la unul dintre cele trei mari poeme ale lui Blaise Cendrars. Un vers spune: „eraș deja un poet atât de prost încât nu puteam merge până la capăt”. A fi artist înseamnă a fi capabil să mergi până la capăt.

D.F.: *În privința formei? În ce privință?*

A.L.A.: În toate privințele. Să mergi până la capătul în privința sufletului.

D.F.: *A sufletului?*

A.L.A.: Când scrii, investești totul în scris. Ai o relație corporală cu hârtia. Eu unul scriu de mână.

D.F.: *Da, știu. În mai multe variante.*

A.L.A.: E o relație fizică cu hârtia, cu materialul.

D.F.: *Și nu ar fi la fel dacă ai scrie poezie?*

A.L.A.: Ba da... dar eu aveam nevoie de spațiu.

D.F.: *A, uite că ajungem astfel la o explicație.*

A.L.A.: Aveam nevoie de spațiu. Puteam scrie lucruri minunate, ca acel poem... nu-mi amintesc numele... care începe cu „Mélancolie, mélancolie, quel joli nom pour une jeune fille/ Neurasthénie, neurasthénie, quel vilain nom pour une vieille fille”.

D.F.: *E superb. E un poet simbolist?*

A.L.A.: Nu, nu. E un suprarealist din grupul lui Bréton. Cum îl cheamă oare? E foarte cunoscut!

D.F.: *De data asta...*

A.L.A.: E foarte cunoscut. O să-mi amintesc numele.

D.F.: *„Mélancolie, mélancolie, quel beau nom pour une jeune fille... ”?*

A.L.A.: „Mélancolie, mélancolie, quel joli nom pour une jeune fille”.

D.F.: *E frumos. „Mélancolie, mélancolie, quel joli nom pour une jeune fille”.*

A.L.A.: „Neurasthénie, neurasthénie, quel vilain nom pour une vieille fille”. Am înțeles atunci că a scrie înseamnă a merge până la capăt. Până la capătul propriei ființe. Când merg la culcare după o zi de scris – și scriu zilnic – sunt frânt de oboseală, absolut frânt. Dacă stai jos și ești conectat la aparate care măsoară ritmul cardiac și tensiunea arterială – și s-a făcut experimentul ăsta pe scriitori – se poate vedea că valorile scad sau urcă tot timpul. Permanent. Sunt momente în care... o carte mă stoarce de toată vлага! E o muncă oribilă, o

luptă corp la corp cu textul, împotriva textului, pentru text. Acesta a fost mereu ambivalent: „Oare asta cum să spun?”

D.F.: *Întrebarea mea revine: ai nevoie de un cititor care trăiește ca tine?*

A.L.A.: Stai, stai: poetul e Philippe Soupault.

D.F.: *A, Philippe Soupault. Dar, pentru lectura romanelor tale, ai întotdeauna nevoie de devoțiunea absolută a cititorului, care trebuie să-ți imite și însoțească devotamentul, experiența, saltul în străfundurile scrierii.*

A.L.A.: Mi-ar place ca și cititorul să stoarcă de vlagă cartea așa cum m-a stors ea de vlagă pe mine.

D.F.: *Exact. Dar cum se poate asta? În ziua de azi, până și lectura e mediocră. Există multă literatură mediocră, o grămadă, dar și cititorii mediocri sunt mulți. Natura elimină de la sine asta?*

A.L.A.: Idealul meu, chiar și în calitate de cititor, ar fi să încep lectura și să o termin când ajung la sfârșitul cărții. Dar sfârșitul cărții nu e sfârșitul lecturii, căci continui să citești și o carte terminată.

D.F.: *Nu-ți dă pace.*

A.L.A.: Începe să se schimbe, să ia direcții nesperate.

D.F.: *Cartea s-a instalat în tine.*

A.L.A.: O carte bună nu se termină niciodată. Nu termini niciodată *Doamna Bovary*.

D.F.: *Adevărat.*

A.L.A.: Și, de fiecare dată când o citești, e altă carte. Întotdeauna m-a fascinat un lucru la marile cărți: de fiecare dată, sunt o altă carte. Înțelegi altfel...

D.F.: *În cazul marilor cărți. Ca în cel al marilor filme.*

A.L.A.: Așa se întâmplă cu Fellini. Vezi filmul a doua oară și e altfel. La fel și cu tablourile lui Velásquez. Te poți uita ore în șir la ele și tot se schimbă.

D.F.: *Da, se schimbă. Când eram în Portugalia și locuiam la tine, vedeam pe masa ta de lucru o carte de Faulkner. Mai citești Faulkner ?*

A.L.A.: Faulkner e foarte bun pentru debutanți pentru că îi incită să scrie.

D.F.: *Cum așa?*

A.L.A.: La început, părinții mei nu voiau să scriu. Eu nu învățam la școală, așa că ei nu voiau să scriu. Deci scriam pe bucățele de hârtie, rețete de-ale tatălui meu de la spital (era medic și profesor la universitate).

D.F.: *Furai rețete de la tatăl tău.*

A.L.A.: Da și, peste foi, puneam matematica etc.

D.F.: *Ascundeai ce scriai.*

A.L.A.: Când auzeam pași, schimbam aranjamentul pentru ca ai mei să creadă că învăț. Toți copiii au mereu impresia că părinții lor sunt proști. Fiica mea, de pildă: „Tata, în seara asta nu dorm acasă, dorm la o prietenă.” Dar e aceeași minciună pe care am folosit-o și eu la vârsta ei.

D.F.: *Da și merge. Trebuie să o crezi.*

A.L.A.: Da, o să trec drept prost.

D.F.: *Da și tocmai ăsta ți-e rolul.*

A.L.A.: Fac așa cum a făcut și tata înaintea mea.

D.F.: *Și ai înțeles că se prefăcea, nu?*

A.L.A.: Cu copiii noștri trebuie să fim foarte proști și surzi. Uneori, spun anumite lucruri și e mai bine să te prefaci că nu ai auzit, pentru că, dacă auzi, trebuie să intervii. Deci, dacă nu ai ascultat oficial...

D.F.: *Oficial, nu ai ascultat... Antonio, povestește-ne puțin despre cele patru volume de Cronici. Am avut bucuria de a începe să te traduc – te citisem, dar nu tradusesem din tin – și am selectat câteva din aceste Cronici. Le numești Cronici, dar sunt de fapt proze scurte foarte dense, care, în cea mai mare parte, pornesc de la amintiri din copilărie, descrieri de locuri, descrieri de personaje cu care te-ai intersectat când erai copil. Și totul se transformă în proze formidabile. Arta ta narativă și puterea ta de imagina, de a folosi metafore și, în același timp, simplitatea ta în ciuda frazei bogate... Vorbește-ne despre această experiență a Cronicilor. Pari să consideri că nu contează la fel de mult ca romanele pentru tine. Și Dumnezeu știe că ai scris mai bine de 25 de romane. 25, nu? O să vă arăt un volum, și asemenea lui mai sunt 3 sau 4 în bibliografia de referință, cu texte critice și comentarii despre proza lui Lobo... Sunt actele unui colocviu dedicat lui Lobo Antunes la Universitatea din Coimbra: „Scriitura și lumea: Lobo Antunes”. Dar revin la întrebarea privitoare la Cronici.*

A.L.A.: În primul rând, cred că nu am scris niciodată vreun roman. Scriu cărți. Nu sunt romane. *Cronicile* sunt o chestie alimentară, pentru că, acum vreo douăzeci de ani, editorul meu portughez avea cancer. Credea că o să moară. Nu mi-a mai plătit suma lunară. Cheltuia totul pe femei și restaurante de lux. Iar eu încă nu aveam mare succes.

D.F.: *Da, acum ești tradus și în Vietnam...*

A.L.A.: Dintr-o dată, nu m-a mai plătit și nu mai aveam bani. Directorul unui ziar, pe care nu-l cunoșteam, m-a invitat să scriu niște textuțe pentru un supliment de duminică etc. Plătea ceva, așa că am acceptat până când nu a murit editorul și a reînceput să mă plătească. Nu a murit. Păcat, uneori... Când a început din nou să mă plătească, nu am mai scris pentru ziar. Au trecut mai mulți ani tihniți, îmi scriam liniștit cărțile, când m-a sunat directorul unei reviste. O persoană care are un imperiu media, televiziuni etc. O persoană pe care o simpatizez. M-a sunat și mi-a spus: „Aș vrea să scrieți pentru mine etc.” Avea o revistă săptămânală. Eduardo Lourenço, un eseist foarte respectat...

D.F.: *...da, îl cunosc; e, într-adevăr, foarte respectat.*

A.L.A.: ... are 90 ani....mi-a spus: „Știi, eu scriu, ei îmi plătesc 200 de euro, e foarte bine, e minunat”. La o săptămână după, mă sună tipul: „Aș vrea să scrieți niște texte pentru noi”. În sinea mea, îmi spuneam că nu vreau. Dar nu voiam să fiu nepoliticos cu un om care a fost mereu foarte elegant în relația cu mine. Așa că i-am spus: „Bine, scriu pentru 5000 de euro. Mă pun la masă și scriu, dar pentru 5000 de euro”. Asta ca să mă refuze.

D.F.: *Iar el a spus „da”.*

A.L.A.: Unele târfe primesc cât cer ele...

D.F.: *E bine să blufezi.*

A.L.A.: A spus „da” și a trebuit să scriu câte două texte pe lună, ceea ce mă cam enerva...

D.F.: *Dar ne bucură pe noi, fiindcă ai ajuns la al cincilea volum, asta în plus față de cărțile despre care spui că nu sunt romane...*

A.L.A.: E lucru de o zi. Scriam repede două texte pe lună și câștigam banii aceia. Nu puteam să-l refuz. Nu puteam, dat fiind faptul că mă plătea atâta. Era enorm pentru niște texte de publicat într-o revistă. Dar nu reușesc să le consider importante. Viața mea s-a clădit pe cărți. Articolele acelea au fost doar niște chestii alimentare, scrise rapid. Scriu o primă versiune, recitesc, elimin repetițiile și trimit. Atât.

D.F.: *Antonio, dintre marii scriitori contemporani, ești unul dintre puținii despre care conștrații vorbesc de bine. Egalii tăi au vorbit mult și minunat despre scrisul tău: Vargas Llosa, Claudiu Magris, Steiner și alții. Cum îți explici că ai atâția prieteni și că ceilalți te*

apreciază fără invidie, foarte sincer. Poate că nu e datorია ta să explici asta, dar eu totuși îți cer părerea.

A.L.A.: Vorbești de scriitori.

D.F.: *Da, de scriitori. Magris a scris un articol frumos. Ai primit și un premiu recent, în Italia.*

A.L.A.: Anul acesta? Oare câte premii au fost? Am primit premiul Nonino și cam atât pentru anul ăsta, cred.

D.F.: *Da, mi-ai vorbit de cei care erau în juriu, printre care și Magris...*

A.L.A.: Președinte era un scriitor care nu-mi place. Nu-mi plac cărțile lui. Naipaul. M-am bucurat că e în scaun cu roțile. Era atât de vanitos! L-am cunoscut la Londra. Un tip atâtica. Și care trăia cu două englezoaice. Mai mari ca el. L-am cunoscut la Londra pe el și pe englezoaicele lui, două dame foarte distinse. Una dintre ele a murit și a fost înlocuită de o alta, la fel de blondă, la fel de blazată. Șaptezeci de ani, fiecare. Adică o sută patruzeci de ani de femei lângă el, câte una de fiecare parte. Avea o sută patruzeci de ani de feminitate lângă el și era de o vanitate până la cer și înapoi. El și femeile lui, căci era mereu escortat de cele două. S-a născut în Trinidad și Tobago, cred... Era așadar președintele juriului, dar nu putea vorbi. Femeile erau acolo, încă și mai în vârstă – una a și murit și a fost înlocuită!

D.F.: *Cea din stânga?*

A.L.A.: Erau amândouă lângă el. Mai era Claudio, Adonis, un poet sirian...

D.F.: *Adonis ?*

A.L.A.: Da, Adonis. Și mai cine...? Michel Serres, Edgar Morin.

D.F.: *Numai lume bună!*

A.L.A.: Era multă lume și am fost foarte amuzant. E adevărat: colegii mei scriitori au fost foarte generoși cu mine. Când am aflat că Vargas Llosa are poza mea pe birou, m-am bucurat. Cred că o ține acolo fiindcă sunt frumos, nu talentat.

D.F.: *Sigur. Să dăm acum cuvântul studenților. Sunt întrebări în sală?*

A.L.A.: E greu să-i reziiți lui Mario Vargas Llosa.

D.F.: *Da, da. Doamnele l-au văzut chiar aici. E un cuceritor. Înalt, distins. Așa e Mario Vargas Llosa.*

A.L.A.: Nu, nu e înalt. E ca mine.

D.F.: *Nu se poate. E mai înalt ca tine, nu?*

A.L.A.: Márquez, da, era înalt. Mario Vargas – nu. Ultima dată când l-am văzut pe Gabriel García Márquez... – avea un simț al umorului extraordinar. Un om minunat – i-am spus: „Gabo!”. Nu știa cum mă cheamă, nu știa nici cum îl cheamă pe el, nu știa că a scris, nu știa nimic... un spectacol atroce. Avea un umor fantastic. De exemplu, mi-a povestit moartea bunicii lui. O adora. Trăia cu el și părinții lui. Era foarte bolnavă și i-a spus: „nepoate, când mor, să nu mă pui lângă bunicul tău”.

D.F.: *„Îți interzic să mă îngropi lângă bunicul tău”.*

A.L.A.: Membrii familiei erau îngropați alături. „Dar de ce?” Nu răspundea. „Nu vreau să fiu lângă bunicul tău”. În cele din urmă, după îndelungi insistențe, i-a explicat: „Ai văzut poza de pe perete?” „Da și mereu mi s-a părut ciudat că el stă jos și tu în picioare”. „Da, pentru că a fost făcută a doua zi după căsătorie. Și bunicul tău era un bărbat atât de puternic încât nu se mai putea ridica, iar eu nu mă puteam așeza. Și, vezi tu, a murit de paisprezece ani. Îți dai seama în ce stare e acum”.

D.F.: *„M-a lăsat singură”. Asta îi reproșa.*

A.L.A.: Nu voia să fie lângă un bărbat care o aștepta de paisprezece ani. Era un om foarte vesel. Îi plăcea viața, îi plăcea tot...

D.F.: *Sunt întrebări din sală? Antonio, cred că ai răspuns tuturor întrebărilor, dar ne-ar plăcea să te ascultăm până la sfârșitul zilei și apoi din nou mâine. Ești fermecător, ești un mare scriitor, după cum bine știm. Ești și un foarte bun prieten și știi cum să intri în contact – îmi permit să o spun – cu publicul. Știi cum să comunici numai emoție. Lobo Antunes nu vrea să comunice valori, concepte literare etc. Vrea să comunice emoție. Am impresia, am certitudinea că ne-a comunicat ceva extrem de emoționant, ceva ce face parte din el, din scriitura și sensibilitatea lui. Îți mulțumim pentru prezență. Mulțumesc încă o dată, dragă Antonio.*

(Facultatea de Litere, Cluj-Napoca, 7 octombrie 2014)